

Handläggare
Daniel Forsman
Telefon: 08-508 311 11**Till**
Kulturnämnden
2019-09-24

Rapporten Demokratins skattkammare – Förslag till en nationell biblioteksstrategi. Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

Kulturförvaltningen föreslår att kulturnämnden beslutar:

1. Att godkänna och överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen
2. Att förklara beslutet omedelbart justerat

Robert Olsson
KulturdirektörDaniel Forsman
Stadsbibliotekarie

Sammanfattning

Regeringen gav i juni 2015 Kungl. Biblioteket i uppdrag att med andra berörda aktörer lämna förslag till en nationell biblioteksstrategi. Regeringen vill nu ha synpunkter på Kungl. Bibliotekets rapport.

Utgångspunkten i förslaget till nationell biblioteksstrategi är bibliotekslagens portalparagraf om bibliotek för alla. Visionen för det svenska biblioteksväsendet är att det ska finnas till för alla med hänsyn till var och ens behov och förutsättningar. Det yttersta målet med verksamheten är att stärka bildningen och därmed demokratin. *Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor.*

Kulturförvaltningen välkomnar förslaget till nationell biblioteksstrategi. En samordnande strategi för det allmänna biblioteksväsendet fram till 2030 möjliggör en linjering av bibliotekslagen med regionala och kommunala biblioteksplaner i syfte att bidra till samhällets utveckling.

Fokus i förvaltningens svar ligger på bibliotekens roll för utvecklingen av vår *demokrati* med särskild vikt på flerspråkiga bibliotekstjänster, *nationella digitala bibliotekstjänster* samt upprättandet av en *gemensam infrastruktur*.

För att styra biblioteksväsendet mot uppfyllnad av visionen föreslås sex områden som fokus för biblioteken de kommande tio åren fram till 2030.

Läsning: Biblioteken inspirerar till läsupplevelser, ökar allas läs- och språkförståelse samt stärker litteraturens ställning.

Samhällets öppna rum: Biblioteken används som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal.

Lärande: Biblioteken bidrar till invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning genom en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek.

Forskning: Biblioteken är en del av forskningens infrastruktur och möjliggör öppen tillgång till vetenskapliga resultat från all offentlig finansierad forskning.

Nationella digitala bibliotekstjänster: Biblioteken tillgängliggör så mycket information och litteratur som möjligt fritt och digitalt för alla.

Gemensam infrastruktur: De publika biblioteken stöds och stimuleras med effektiva och samverkande nationella, regionala biblioteksfunktioner och välutbildade bibliotekarier.

Förslaget till nationell biblioteksstrategi bilagas av en särskild skrivelse från Kungl. Biblioteket till regeringen om ett reformprogram för stärkta bibliotek som innebär en permanent nivåhöjning av de statliga anslagen till biblioteksväsendet med 250 miljoner. Reformerna ska genomföras stegvis och omfattar sex områden.

UTLÅTANDE

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom Stockholms stadsbiblioteks ledningsfunktion. Synpunkter har inhämtats från stadsbibliotekets samtliga enhetschefer i beredningsprocessen.

Bakgrund

Regeringen gav i juni 2015 Kungl. Biblioteket i uppdrag att med andra berörda aktörer lämna förslag till en nationell biblioteksstrategi. Regeringen vill nu ha synpunkter på Kungl. Bibliotekets rapport.

Inom Stockholms stad utgör Stadsledningskontoret, Kulturnämnden och Utbildningsnämnden remissinstanser för att lämna synpunkter.

Det allmänna svenska biblioteksväsendet utgörs av en rad olika bibliotekstyper organiserade under olika huvudmän. Bibliotekslagen (2013:801) reglerar den offentligt finansierade biblioteksverksamheten och definierar såväl ändamål, prioriteringar och specifika uppdrag. Utgångspunkten för vårt remissvar är den kontext som utgörs av Stockholms stad och därmed i huvudsak ett folkbiblioteksperspektiv. Samtidigt utgör Stockholms stadsbibliotek en viktig utvecklingspartner av nationellt och internationellt intresse för aktörer inom bibliotekssektorn. Bibliotekens infrastruktur, tjänster och användare rör sig såväl lokalt, som regionalt, nationellt och internationellt.

Delar av förslaget till nationell biblioteksstrategi har direkt påverkan på biblioteksverksamheten för Stockholms stadsbibliotek och stockholmarna. Därför har vi valt att fokusera på dessa delar, med utgångspunkt i att stärka såväl stadens bibliotek som det svenska biblioteksväsendet.

Fokus i vårt svar ligger på bibliotekens roll för utvecklingen av vår *demokrati* med särskild vikt på flerspråkiga bibliotekstjänster, *nationella digitala bibliotekstjänster* samt upprättandet av en *gemensam infrastruktur*. Samtliga områden återfinns som egna rubriker i strategin.

Rapportens förslag i korthet

Utgångspunkten i förslaget till nationell biblioteksstrategi är bibliotekslagens portalparagraf om bibliotek för alla. Visionen för det svenska biblioteksväsendet är att det ska finnas till för alla med hänsyn till var och ens behov och förutsättningar. Det yttersta målet med verksamheten är att stärka bildningen och därmed demokratin. *Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor.*

För att styra biblioteksväsendet mot uppfyllnad av visionen föreslås sex områden som fokus för biblioteken de kommande tio åren fram till 2030.

Läsning: Biblioteken inspirerar till läsupplevelser, ökar allas läs- och språkförståelse samt stärker litteraturens ställning.

Samhällets öppna rum: Biblioteken används som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal.

Lärande: Biblioteken bidrar till invånarnas möjligheter till livslångt lärande och fri åsiktsbildning genom en sammanhållen kedja av utbildningsbibliotek.

Forskning: Biblioteken är en del av forskningens infrastruktur och möjliggör öppen tillgång till vetenskapliga resultat från all offentligt finansierad forskning.

Nationella digitala bibliotekstjänster: Biblioteken tillgängliggör så mycket information och litteratur som möjligt fritt och digitalt för alla.

Gemensam infrastruktur: De publika biblioteken stöds och stimuleras med effektiva och samverkande nationella, regionala biblioteksfunktioner och välutbildade bibliotekarier.

Förslaget till nationell biblioteksstrategi bilagas av en särskild skrivelse från Kungl. Biblioteket till regeringen om ett reformprogram för stärkta bibliotek som innebär en permanent nivåhöjning av de statliga anslagen till biblioteksväsendet med 250 miljoner. Reformerna ska genomföras stegvis och omfattar sex områden:

Stärkta skolbibliotek genom inrättandet av ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksfrågor och kompetensutveckling. Summa 50 mkr.

Stärkta bibliotek för nationella minoriteter och urfolk genom tilldelning av uppdrag och resurser som resursbibliotek för respektive språkområde. Summa 40 mkr.

Stärkt mångspråkig biblioteksverksamhet genom förstärkt samordning av den nationella medieförsörjningen för personer med annat modersmål än svenska. Summa 20 mkr.

Stärka nationella bibliotekstjänster genom utvecklingen av en ny digital biblioteksplattform för olika målgrupper, drift av denna samt upphandling av avtalslicenser för att fylla tjänsten med innehåll. Uppdraget inkluderar även massiv digitalisering av tryckt material. Summa 90 mkr.

Stärkt nationell biblioteksmyndighet genom ett förtydligat uppdrag att stödja hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd, anslagsförmedling, med mera. Summa 25 mkr.

Stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet genom inrättandet av ett oberoende fortbildningsinstitut i syfte att systematiskt vidareutbilda biblioteks- och informationsvetare inom alla samhällssektorer och bibliotekstyper. Summa 25 mkr.

Förvaltningens övergripande synpunkter

Kulturförvaltningen välkomnar förslaget till nationell biblioteksstrategi. En samordnande strategi för det allmänna biblioteksväsendet fram till 2030 möjliggör en linjering av bibliotekslagen med regionala och kommunala biblioteksplaner i syfte att bidra till samhällets utveckling.

Särskilt viktigt är det att betona biblioteken som verktyg i arbetet med att uppfylla målen för Agenda 2030:

- God utbildning för alla
- Minskad ojämlikhet
- Fredliga och inkluderande samhällen
- Hållbara städer och samhällen
- Minskad produktion och konsumtion.

Här instämmer förvaltningen helt med rapportens konstaterande att biblioteken särskilt kan bidra till måluppfyllnad och kopplingen till Agenda 2030 placerar biblioteksväsendet i global kontext och betydelse.

Demokratins skattkammare beskriver biblioteken som samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal. Inom Stockholms stadsbibliotek ser vi en tydlig förskjutning i biblioteksrummet från fokus på transaktioner som kretsar kring lån/utlån samt förvaring av media och information till en plats som tillhandahåller en nödvändig infrastruktur för att kunna delta i samhället och att utgöra en plats där informationen, berättelserna och idéerna som lever i

informationsbäraren tolkas, bearbetas, möts och processas. Detta genom interaktion med andra människor såväl fysiskt som digitalt. Relationen mellan information och människa, människa till människa, människa och teknik behöver stå i fokus för biblioteksrummets utformning och aktivitet, inte transaktionen.

Strategin lyfter fram grannländernas satsningar på nya centralt lokaliserade bibliotek som nav i städernas biblioteksväsende och som statusbyggnader. Men man negligerar att reflektera över förutsättningarna för ett ekonomiskt hållbart och levande biblioteksväsende i hela kommunen och inte bara på en plats, centralt lokaliserad till vilken man förväntar sig att medborgarna ska färdas. Ett modernt biblioteksväsende behöver finnas i hela staden i en kombination av flera starka bibliotek, digitala tjänster och uppsökande/rörliga bibliotekstjänster. Biblioteken i Köpenhamn kategoriseras t ex utifrån sin storlek och genom det hur lokalerna förväntas disponeras av olika biblioteksfunktioner. Ett resonemang kring förväntade bibliotekstjänster och utbud på de svenska biblioteken är angeläget. Inte minst gäller detta för rapportens resonemang kring bibliotekens roll att överbrygga de digitala klyftorna.

Förvaltningen instämmer i rapportens konstaterande att bibliotekens verksamhet ska stärka människors kunskap om hur man hanterar digitala verktyg, digitala medier och tillhandhållandet av dessa. Biblioteken är samhällets garanti för allas möjlighet att bli del i det digitala samhället. Men för att nå dit krävs ett resonemang kring kompetenssammansättningen i biblioteksverksamheten, vilket är ytligt beskrivet i rapporten, som istället fokuserar på kompetensutveckling. Behovet av professionalisering av de tjänster och aktiviteter som sker inom bibliotekets verksamhet och som går utanför den traditionella bibliotekarieprofessionen behöver belysas ytterligare för att vägleda biblioteken.

Rapportens beskrivning av bibliotekens arbete med läsfrämjande delas av förvaltningen. Det vidgade textbegreppet samt användandet av många olika kulturella uttrycksformer är centralt för bibliotekens förmåga att stimulera och utveckla läsfrämjande. Likaså är det viktigt att betona rapportens konstaterande att folkbiblioteken ska inspirera till barns fritidsläsning och kan komplettera utbildningssektorns uppdrag att säkerställa läskunnighet.

Folkbiblioteksväsendet kan komplettera, men inte kompensera brister i skolbiblioteksväsendet.

Förskolan är en viktig plats för både språk- och läsutveckling. För förskolans barn är folkbiblioteket dess första bibliotek och förvaltningen instämmer i rapportens skrivningar om vikten av nära samarbete mellan förskolans pedagoger och barnbibliotekarier.

Biblioteken är centrala i invånarnas möjlighet till livslångt lärande och fri åsiktsbildning. Skol- och forskningsbiblioteken har ett tydligt ansvar inom ramen för sina huvudmäns verksamhet. Samtidigt ser förvaltningen att användare av dessa rör sig mellan biblioteksmiljöerna oavsett huvudman. Folkbiblioteken utgör en potentiell arena för nyttiggörande av forskning och utbildning. Här behöver utbildningsväsendet och folkbiblioteksinstitutionerna stimuleras till nya former av samverkan. Ett tydligt exempel är hur öppen vetenskap och öppen tillgång till offentligt finansierade forskningsresultat kan möjliggöra såväl medborgarforskning som att stimulera entreprenörskap med folkbiblioteken som plattform. **Öppen tillgång är avgörande för medborgarnas förmåga att källkritiskt kunna bemöta alternativa fakta och filterbubblor. Därmed är frågan om öppen tillgång en avgörande framtidsfråga inte bara för vetenskapen, utan för hela vårt kunskapssamhälle.**

Öppen tillgång till vetenskapliga resultat möjliggör även för medborgare att i större utsträckning ta del av högre utbildnings fritt tillgängliga digitala utbildningar (MOOCs) till vilka folkbiblioteken i större utsträckning kan vägleda människor som en del av det livslånga lärandet.

Vuxenutbildningen och folkbibliotekens relation bör formellt beskrivas i kommunens biblioteksplaner och därmed även initiera en process för att tydliggöra resursfrågan.

Förvaltningen vill särskilt understryka vikten av lokal förankring i utvecklingen av det nationella biblioteksväsendet. Om relationen med användaren och lokalsamhället står i centrum för biblioteksväsendet måste dess utveckling ske i samverkan. Arbetsformerna för detta bör bygga på central stimulering och samordning av tjänster med nationellt intresse. Här utgör Stockholms stadsbibliotek i egenskap av sin storlek en självklar partner.

Genom åren har projektmedel till lokal biblioteksverksamhet resulterat i bl. a den digitala barntjänsten Bibblix. Det som har saknats har varit former för att skala och sprida goda tjänster och initiativ till andra kommuner eller huvudmän. Fokus för

samordningen av biblioteksväsendet borde vara att finna dessa former så att erkända resultat kan spridas effektivt över hela landet och komma fler till nytta.

Förslaget till en nationell biblioteksstrategi medför ökad statlig närvaro i det svenska biblioteksväsendet. Det framstår som en utgångspunkt för hela strategin men konsekvenserna eller betydelseerna av en sådan beskrivs mycket ytligt. **Innan en nationell biblioteksstrategi antas bör den föreslagna utökningen av en statlig biblioteksinfrastruktur för region och kommun konsekvensbeskrivas ytterligare.**

Statens bör fokusera på stöd och satsningar som bygger och stärker en nationell biblioteksinfrastruktur. Dessa satsningar kan dock inte kompensera för ett bristande kommunalt ansvar för biblioteksverksamheten och bibliotekslagens prioriterade målgrupper.

Synpunkter på tre prioriterade strategiska områden

Demokrati

Rapporten och förslaget till nationell biblioteksstrategi beskriver biblioteken som etablerade verktyg för att säkerställa det svenska folkstyret genom fri åsiktsbildning och det demokratiska samhällets utveckling. Även om antalet besök till Stockholms stadsbibliotek över tid är relativt stabilt finns det all anledning för biblioteken i enlighet med rapportens förslag att utveckla metoder för att nå dem som idag inte känner till vad biblioteken kan erbjuda. Framförallt behöver biblioteken etablera metoder och verksamhet som är mobil och uppsökande. Även om biblioteken idag är institutioner med högt förtroende hos allmänheten och med låga trösklar för användning finns det en uppenbar risk att bilden av bibliotekens verksamhet inte är tidsenlig och därmed eroderar såväl förtroende som upplevd nytta. Genom att verka utanför den fysiska biblioteksbyggnaden kan verksamheten upprätthålla sin relevans och synliggöras i det omgivande samhället.

Samverkan inom biblioteksväsendet är central i tillgängliggörandet av informationsresurser över hela landet. Nationella planer för bevarande av bibliotekens bestånd behöver upprättas och samordnas av Kungl. Biblioteket, detta gäller såväl folk- som forskningsbiblioteket. Bibliotekens bestånd och erbjudande bör regleras av styrande principer för såväl förvärv som bevarande. En nationell samordning för bevarande säkerställer framtida tillgång i hela det allmänna biblioteksväsendet.

Rapporten betonar vikten av att biblioteken äger och kontrollerar personuppgifter som rör biblioteksanvändning. Förvaltningen instämmer i vikten av att skydda tillgång till persondata och individers användning av bibliotekens tjänster, men vill samtidigt poängtera att det viktiga är att hanteringen och tillgången till personuppgifter hanteras i avtal mellan bibliotek och systemleverantör. Ägandet av personuppgifter kan endast bäras av den berörda individen och genom avtal mellan denne och biblioteken regleras tillåten användning inklusive hur uppgifterna transfereras och används av tredje part.

Stockholms stadsbibliotek har en mångårig erfarenhet och kompetens av att erbjuda tjänster och information i syfte att underlätta integration och inkludering i det svenska samhället. Samtidigt erbjuder biblioteken tillgång till världens samlade litteratur och kunskap. Tillgången till litteratur på olika språk är avgörande för det svenska samhällets förmåga att verka globalt men även för enskilda individers förmåga att stärka sitt läsande på det språk de så önskar.

Förvaltningen instämmer till fullo i rapportens slutsats att bibliotekens möjligheter att anställa personal med flerspråkig kompetens bör stärkas genom statliga stödinsatser och etablerade program för kontinuerlig kompetensutveckling. Dock bör denna kunna ske genom den etablerade regionbiblioteksverksamheten och inte genom en ny instans för fortbildning.

En nationell lånecentral med uppdrag likt det Stockholms stadsbibliotek har levererat genom Internationella biblioteket bör långsiktigt säkerställas. Det statliga stödet till lånecentralen och den verksamhet som Stockholms stadsbibliotek bedriver idag är otillräcklig och kompenseras av kommunala medel vilket utgör en risk för verksamheten på sikt. Dagens uppdrag bör, som rapporten föreslår, förstärkas och utvidgas. Inköpsvägledning och kompetensutveckling för landet bibliotek bör utgöra den primära verksamheten för lånecentralen samtidigt som komplementär mediaförsörjning som inte bygger på enskilda titlar utvecklas. Prenumerationstjänster inom relevanta språkområden bör utvecklas av lånecentralen. Den nationella biblioteksmyndigheten bör ha ansvar för kvalitetssäkring av lånecentralen, men kommer ha svårt att bygga upp en egen verksamhet och kompetens för utförande. **Det mest rationella och effektiva, enligt förvaltningens bedömning, är att stärka nuvarande utförare av det nationella**

mångspråkiga uppdraget vilket skapar positiva synergier inom hela folkbiblioteksväsendet.

Samtidigt vill förvaltningen betona vikten av att lånecentralen utvecklar arbetsmetoder och nätverk där mångspråkig bibliotekskompetens som finns på specifika fysiska platser kan nyttjas över hela landet. På så vis kan den mångspråkiga biblioteksverksamheten via ett nationellt stöd och samverkan motverka ojämlik mångspråkig verksamhet.

Förvaltningen instämmer i vikten av att synliggöra de nationella minoriteterna genom arrangemang och andra aktiviteter. Biblioteksväsendet kan även stötta utgivningen av litteratur på minoritetsspråken genom förvärv och tillgängliggörande.

Förvaltningen vill särskilt poängtera folkbibliotekens funktion som utjämnare av tillgång till teknik som gör att man kan delta i samhället. Biblioteken tillhandahåller datorer, skrivare, scannrar och framväxande teknik i syfte att människor ska kunna nyttja de möjligheter som tekniken erbjuder men även för att kunna verka i vårt allt mer kunskapsbaserade och digitaliserade samhälle. Biblioteken erbjuder en teknisk infrastruktur som bör stöttas med centrala medel för att erbjuda en gemensam lägsta nivå.

Nationella digitala bibliotekstjänster

Dagens digitala bibliotekstjänster kan vid en första anblick uppfattas som splittrade. Men marknaden domineras av ett fåtal aktörer och ett fåtal system som på många sätt dikterar utvecklingen. Användningen av programvara som bygger på öppen källkod och ibland i kombination med kommersiella tjänster blir allt vanligare och öppnar upp systemen för användaranpassade och skräddarsydda system som erbjuder relevant funktionalitet. Detta är viktigt i sammanhanget då digitaliseringen av litteraturen möjliggör nyttjande och disseminering av information på helt nya sätt, men bara om systemen utvecklas för det.

Förvaltningen instämmer i behovet av en offensiv digitalisering av den svenska retroaktiva utgivningen. Samtidigt måste nyttjanderätten till den digitaliserade utgivningen säkerställas för det svenska biblioteksväsendet. När en text är digital kan den omvandlas och bearbetas på en mängd olika sätt som resulterar i ett flertal manifestationer. Om biblioteken ska främja och arbeta med ett vidgat textbegrepp är åtkomst och nyttjande till digitaliserade verk grundläggande.

Rapporten utgår från behovet av en samordnad och överordnad sökingång till bibliotekens bestånd. Samtidigt vill förvaltningen betona vikten av att bibliotekens bestånd på ett meningsfullt sätt integreras i system utanför bibliotekssfären. På så vis kan användarperspektivet verkligen tas till vara och bibliotekens tjänster och bestånd göras tillgängliga i plattformar utanför de traditionella biblioteken.

Förvaltningen ställer sig positiv till utvecklingen av en nationell systeminfrastruktur som reducerar behovet av lokala system och tjänster. Denna bör utvecklas och förvaltas av den nationella biblioteksmyndigheten utifrån biblioteksväsendets behov. Dock vill förvaltningen särskilt betona vikten av fokus på den underliggande systeminfrastrukturen och menar att slutanvändartjänster eller gränssnitt gentemot användargrupper bör utvecklas i en lokal kontext i samverkan mellan biblioteken och myndigheten. En kollaborativ modell där myndigheten ingår partnerskap med bibliotek för utveckling av slutanvändartjänster säkerställer användarperspektivet och utveckling av tjänster som är efterfrågade. De ger även biblioteken konkreta verktyg att arbeta med gentemot sina användare.

Förvaltningen instämmer i rapportens förslag att biblioteken bör ges möjlighet att konkurrensutsätta upphandlingen av e-bokstjänster och bredda utbudet genom nationell samordning. Samtidigt kan förvaltningen konstatera att antalet aktörer på marknaden är få. Nationell upphandling av e-boksaggregator och leverantör kan få stark utslagningseffekt på marknaden vilket långsiktigt kan begränsa marknaden ytterligare. **Oavsett behöver bibliotekens organisation och kompetens rörande avtalslicenser stärkas och samordnas via den nationella biblioteksmyndigheten.**

Förvaltningen ställer sig positiv till utvecklingen av ett nationellt lånekort eller en federation av lånekortsutgivare som möjliggör användning av ett lånekort inom hela det allmänna biblioteksväsendet.

Gemensam infrastruktur

En sammanhållen infrastruktur för det allmänna biblioteksväsendet är efterlängtat. Idag är bibliotekssverige fragmenterat och det behövs en tydlig samordnande kraft. Kungl. Biblioteket är idag den myndighet som har i uppdrag att ha nationell överblick och att främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet. **Det är förvaltningens bild att Kungl. Biblioteket är rätt myndighet att fortsatt förvalta detta uppdrag.** Vidare instämmer förvaltningen i

rapportens konstaterande att myndigheten kan, men även att den behöver, utförare och partners i bibliotekssverige samt samverkan med näringsliv för att kunna utföra sitt uppdrag.

Kungl. Biblioteket har sökt samverkansformer och former för medinflytande sedan man fick ansvaret att agera samordnande biblioteksmyndighet. Tyvärr kan förvaltningen konstatera att dessa former för samverkan fokuserat för mycket på struktur och för lite på nytta och effekt. Förtroendet för Kungl. Bibliotekets förmåga att agera som tjänsteleverantör har skadats genom bristande transparens och en oförmåga att tydliggöra vem som beslutar i olika projekt och samverkansprocesser.

Rapportens förslag att undersöka möjligheten att omvandla Kungl. Biblioteket till en styrelsemyndighet riskerar att förstärka den otydlighet som idag råder kring inflytande och samverkan kring Kungl. Bibliotekets nationella tjänster och infrastruktur. Genom att omvandla myndigheten till en styrelsemyndighet uppstår ytterligare otydligheter kring representation, mandat och inflytande. Det är av vikt att Kungl. Biblioteket äger sina egna resurser. Det är nödvändigt att en styrelse tar ansvar för hela Kungl. Bibliotekets verksamhet vilket kan vara svårt i en styrelse där biblioteksväsendet kräver representation. En styrelsemyndighet kommer med förhoppningar om medinflytande från biblioteksväsendet, förhoppningar som ytterligare kommer förstärka diskussionen om arbetsformer, inflytande, representation och strukturer istället för nytta och verksamhet. Styrelsens sammansättning, tillsättning och relation till bibliotekssektorn blir mycket komplicerad. Med en enrådsmyndighet är ansvarsfrågan tydligare och enklare. Bibliotekssektorns olika parter kan förhålla sig till en myndighet som leds med tydlighet och där även ansvaret är tydligt. Myndigheten äger sina resurser, bestämmer hur de ska användas, motiverar detta och står till svar gentemot sektorn. Till stöd har generaldirektör sitt insynsråd. Bibliotekssektorn kan fokusera på att vara utvecklingspartner och kravställare gentemot myndigheten.

Kulturförvaltningen avråder från att omvandla Kungl. Biblioteket till en styrelsemyndighet utan noggrann konsekvensanalys och tydliga effektmål.

Förvaltningen instämmer i vikten av Librissamarbetet för att säkerställa kvalitativ metadata som idag uppvisar stora brister. Maskinell bearbetning och rutiner för automatisering av export och import av data kan öka kvalitet. Förvaltningen vill även poängtera vikten av möjligheten att kunna återanvända meta-data i multipla format utanför Librissystemen för tillämpning lokalt, nationellt samt

internationellt. Genom att tillåta 3:e partsanvändning av Libris metadata motverkas inlåsnings effekter och möjliggör innovation av andra parter.

Förvaltningen instämmer i behovet av att säkerställa former för hur lokalt utvecklade och framgångsrika tjänster ska kunna göras tillgängliga inom det offentligt finansierade biblioteksväsendet. Stockholms stadsbibliotek erfarenhet av arbetet med Bibblix gör oss till en utmärkt partner för ett sådant arbete.

Förvaltningen ser positivt till utvecklingen och driften av en plattform för gemensamma digitala bibliotekstjänster som förvaltas av Kungl. Biblioteket. Samtidigt vill vi poängtera behovet av att nationella system och tjänster måste kunna ersätta lokala tjänster fullt ut om kostnadseffektivitet ska uppnås. I ett första skeende kunde en digital plattform som förmedlar och normaliserar tjänster mellan olika bibliotekssystem kunna etableras. Stockholms stadsbibliotek kan utgöra partner för ett sådant arbete.

Förvaltningen ser positivt på upprättandet av en nationell organisation för att företräda biblioteksväsendet vid förhandlingar med upphovsmannaorganisationer för att säkerställa tillgång till digitala informationsresurser.

Förvaltningen ser ett behov av ökad juridisk kompetens och stöd i sin verksamhet. I synnerhet rörande upphovsrätt och biblioteksjuridik men även affärsrätt och immaterialrätt. Ett stöd till kommunerna i dessa frågor bör finnas med etablerad spetskompetens på biblioteksmyndigheten som finns tillgänglig för rådgivning av huvudmannens jurister.

Förvaltningen ser mycket positivt på inrättandet av nationella resursbibliotek och lånecentraler. Dessa bör utgöras av bibliotek som ges stöd som utförare av biblioteksmyndigheten. Fokus för de nationella resursbiblioteken och lånecentralerna måste ligga på säkerställandet av relevant kompetens och kompetensutvecklande aktiviteter för landets bibliotek. Inköpsvägledning är att föredra framför tillhandahållande av media som cirkuleras mellan bibliotek. Det gör att biblioteken lokalt kan bygga relationer med sina användare och arbeta strategiskt med sin beståndsuppbyggnad.

Komplementär mediaförsörjning från lånecentralerna ska vara just komplementär. Stockholms stadsbibliotek med sin breda kompetens och djupa erfarenhet av att inneha uppdraget som lånecentral för mångspråkigt biblioteksarbete är en fortsatt utmärkt

partner för detta. Förvaltningen instämmer till fullo att nuvarande verksamhet behöver utvecklas och stärkas. Idag genomförs verksamheten med ekonomiskt stöd från Stockholms stadsbibliotek vilket utgör en tydlig risk för utförandet av uppdraget på sikt.

Förvaltningen ser mycket positivt på det föreslagna uppdraget att biblioteksmyndigheten kontinuerligt analyserar och rapporterar utvecklingen inom det nationella och internationella biblioteksväsendet. Att detta sker återkommande och med mätbara mål får en styrande och sammanhållande effekt på det svenska biblioteksväsendet.

Förvaltningen ställer sig mycket tveksam till rapportens förslag kring formaliserad kompetensutveckling inom biblioteksväsendet via ett fortbildningsinstitut och kompetenstrappa. Kompetensutveckling måste vara arbetsgivarens ansvar och utgå från en lokal kontext, analys och behov. Den föreslagna kompetenstrappan för yrkesverksamma bibliotekarier riskerar att ha stark konserverande och likriktande effekt för professionen. Inom bibliotekens verksamhet finns behov av många kompetenser och möjlighet för olika professioner att tillsammans säkerställa såväl verksamhetsutveckling som att möta användarens behov. Bibliotekarien utgör en specialistkompetens på biblioteket och utgör förmodligen den största yrkesgruppen. Men den professionella utvecklingen för bibliotekarien måste få ske i mötet med användaren, med andra professionella kompetenser och framförallt utifrån verksamhetens behov. Förslaget kräver en noga genomförd konsekvensbeskrivning.

Rapportens förslag att ändra riktning för de statligt riktade anslagen måste beskrivas och utredas ytterligare. Det saknas resonemang kring konsekvenser av en sådan förskjutning.

Utvecklingen av ett nationellt behovsanalysstöd för bibliotekssektorn ser förvaltningen som positiv då detta potentiellt kan nyttjas för att stärka analysen i det lokala verksamhetsplaneringsarbetet. En förutsättning är dock att ett sådant stöd uttalat blir tillgängligt för biblioteksväsendet.

En reformerad pliktlagstiftning behöver kompletteras med en nationell plan för bevarande av bibliotekens bestånd för att säkerställa inte bara bevarande utan även tillgång och nyttjande av de tryckta verken.

Kortfattade synpunkter på sex strategiska reformer för stärkta bibliotek

Den statliga satsningen Stärkta bibliotek som via Kulturrådet har inneburit ett stöd till folkbiblioteken om totalt 250 mkr/år, under perioden 2018-2021, har haft som syfte att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet i hela landet. Ett tillfälligt stöd som syftar till långsiktiga effekter för folkbiblioteksväsendet. Rapporten föreslår ett antal reformer som i kr motsvarar Stärkta bibliotek men som i huvudsak ska användas av biblioteksmyndigheten Kungl. Biblioteket för i huvudsak samma effekt som Stärkta bibliotek. Förvaltningen ser mycket positivt på att dessa medel permanentas men ställer sig tveksam till att dessa nivåhöjande medel i huvudsak används till statliga reformer och punktinsatser. De projektmedel som Stärkta bibliotek inneburit för Stockholms stad har möjliggjort satsningar på bl. a rörliga bibliotekstjänster, nationell distribution av Bibblix och en satsning på verksamhet för de nationella minoriteterna. Dessa hade inte kunnat realiseras utan externa medel och har varit avgörande för verksamhetsutvecklingen inom Stockholms stadsbibliotek.

Möjligheten till projektbidrag eller stödbidrag av det slag som Stärkta bibliotek medfört stärker biblioteket i lokalsamhället och utgår från lokala förutsättningar. Om dessa medel och reformförslagen ska ställas i direkt konkurrens mot effekten som Stärkta bibliotek medfört krävs det att de lokala biblioteken tydligt kan dra nytta av reformförslagen för att stärka den lokala kraften. I relation till Stärkta bibliotek borde reformförslagen motiveras utifrån just effekten av Stärkta bibliotek vilken ännu inte utvärderats.

I stort ställer sig förvaltningen positiv till majoriteten av reformförslagen men vill särskilt poängtera behovet av en förstärkning till det nationella stödet för mångspråkig biblioteksverksamhet där Stockholms stadsbibliotek idag identifierat behov av utökad konsultativt stöd med utgångspunkt i dagens uppdrag för lånecentralen.

Ett riktat stöd i syfte att stärka bibliotek för nationella minoriteter bör etableras och dessa bibliotek kan etableras som formella kunskapscentrum och stöd i det allmänna biblioteksväsendet.

Stärkta nationella digitala bibliotekstjänster är nödvändiga. Men såväl strategin som reformförslaget beskriver inte tillräckligt tydligt den strategiska förflyttning som ska ske genom uppfyllandet av den

nationella biblioteksstrategin och reformen. Att Sverige ligger efter andra länder är i sig inte ett tillräckligt argument. Strategin och reformförslaget borde beskriva var vi är och varför vi ska göra en förflyttning. I en internationell jämförelse måste effekterna av reformen och den strategiska positionsförskjutningen tydliggöras.

Det finns en motsättning mellan bibliotekens krav på fri tillgång, nyttjande och en förväntan att de kommersiella aktörerna ska såväl förse som nyttja bibliotekens nationella data och tjänster.

Behovet av massdigitalisering av verk med nyttjanderätt för bibliotek är omfattande. En bred digitalisering av tryckta verk för användning av biblioteken kommer vara mycket kostsam och bör finansieras genom en separat satsning.

Förvaltningen avråder starkt från inrättandet av ett oberoende fortbildningsinstitut som en stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet. Likväl anser förvaltningen att ansvaret för kompetensutveckling ligger hos arbetsgivaren och vara förankrad i den lokala biblioteksverksamheten.

Reformförslaget för att stärka den nationella biblioteksmyndigheten är problematiskt så som det nu är formulerat. Kungl. Bibliotekets uppdrag som nationalbibliotek beskrivs i myndighetsinstruktionen. Utformningen av uppdraget bör ske inom ramen för Kungl. bibliotekets myndighetsdialog och inte inom ramen för den nationella biblioteksstrategin som behandlar det svenska biblioteksväsendet som helhet. Förvaltningen ställer sig frågande till vilka utvidgningar av nationalbiblioteksuppdraget som blir till nytta för det samlade biblioteksväsendet. Däremot instämmer vi till fullo i att Kungl. bibliotekets uppdrag både som nationalbibliotek och nationell biblioteksmyndighet måste vara tydligt och rimligt resurssatt.

Jämställdhets- och barnkonsekvensanalys

Rapporten och strategin har inte fördjupat sig i effekter för jämställdhet mellan kön. Strategin är dock i uttalad linje med bibliotekslagens prioritering av biblioteksverksamhet för barn och unga. Utgångspunkten för biblioteksstrategin är ett bibliotek för alla. I detta betonas vikten av jämställd tillgång och likvärdig biblioteksservice över hela landet och till alla. Utifrån det har inte förvaltningen heller tagit ställning till hur rapporten och den föreslagna strategin skulle påverka jämställdhetsarbetet på

biblioteket i någon riktning. Det står emellertid klart att visionen för biblioteksväsendet som uttrycks i förslaget till strategin kräver att förvaltningen arbetar aktivt med att identifiera aktiviteter som syftar till jämställd biblioteksservice – mellan såväl kön som åldersgrupper och mellan stadens stadsdelar. Samt att förvaltningen fortsätter sin prioritering på verksamhet för barn och unga.

Bilagor

1. Följebrev Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi, KS 2019_1091
2. Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi